

A kommunikációról – másként

Veress Károly: A kommunikáció közegében. Tanulmányok a kommunikáció filozófiája köréből. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kvár 2017. 265 old.

A kommunikáció közegében címet viselő kötet Veress Károly kilenc tanulmányát foglalja magában. Már a kötet és a tanulmányok címei is megelőlegezik, hogy az esetleges kérdésfelvetések olyan problémákhoz kapcsolódnak, melyek elsősorban a kommunikációra épülő interakciók, illetve a kommunikáció közege felől válnak/válhatnak egyáltalán kérdésessé. A szerző a modernítésra jellemző subjektumcentrizmus szemléleti kereteihez igazodó „kommunikáció-központúság” deskriptív-normatív kommunikációelméleti vonatkozásain túlélve megkísérli egy hermeneutikai szemléletű kommunikációkép felvázolását. Ily módon a többnyire a kommunikatív tapasztalat közegére összpontosító vizsgálódások mentén fokozatosan kirajzolódnak a megértő kommunikáció lehetőségfeltételei.

A témához kapcsolódó értelmezői kiindulópontok (háttérvonatkozások) igen sokrétűek lehetnek. Számomra a szöveg olvasása során a kommunikációban rejlő globális értékrend lehetősége, illetve annak egy, a hagyományostól eltérő megközelítéséből adódó elgondolási módja kínálta az elsődleges értelmezési szempontot. A kötet egyik megkülönböztető sajátosságát éppen abban látom, hogy nem egy szakmai értelemben zárt olvasói réteget szólít meg, ily módon is reflektálva a kommunikáció közegében zajló folyamatok interpretatív, nyitott és nem utolsósorban „másként” is megközelíthető természetére. A szövegekben rejlő többlet kiváltképp az utolsó tanulmány révén mutatkozik meg. A szerző itt mutat rá explicite arra, hogy a kommunikáció problémaköre az episztemológiai megalapozottságú szaktudományos megközelítéseken túl miért maradhat továbbra is filozófiai kérdés.

Már a *Bevezetés helyett* címet viselő indító szöveg sorai is jelzik, a kommunikatív interakcióink

és tapasztalataink napjainkban elsősorban a hálózatisodott, kiterjedt kommunikáció formáihoz kapcsolódnak. Az új kommunikációs formáknak és technikáknak köszönhetően a „kommunikáló gépek” szerepe megkerülhetetlenné válik a mindennapi tapasztalatunkban. Az ezzel járó változások arra ösztönöznek, hogy a kommunikáció folyamatának az egészére, illetve annak a természetére és szerveződési módozataira újból rákérdezzünk.

A tanulmányok sorát *A tudománykommunikáció lehetőségei* című szöveg nyitja. Az egymástól tárgyterületileg és módszertanilag elhatárolódott szaktudományokban ugyanis a kommunikatív interakciók sajátos módon elkülönült formái jutnak érvényre. Ezekre jellemző, hogy érvényességük gyakran az egymással szembehelyezkedő vagy egymást kizáró módszerek sajátosságában áll, így magyarázatra szorulnak olyan lényegi mozzanatok, mint az egyetemes vonatkozás, illetve a különféle módszertani orientációk közötti kapcsolódási pontok megtalálása, ami a szaktudományok közötti kommunikáció kiépülését feltételezi. Veress Károly többek közt a 20. század második felében mérvadóvá váló kuhni paradigmafogalom, valamint Feyerabend „anarchista” tudománykonceptiója mentén mutatja be azt a folyamatot, mely kommunikációs-kulturális háttérvonatkozásban fölülírja a tudományos módszerek közt húzódo feszültség problémáját. Mindez a posztmodern tudományképhez, illetve Lyotard nyomán a tudományos narratívákhoz, valamint az ezekben érvényre jutó legitimációs folyamatok körvonalazódásához vezet el. A legitimációs folyamata már leválaszthatatlannak bizonyul a kommunikáció közegéről, ez utóbbi viszont érvényre juttat olyan interakciós formákat is, melyeket nem kizárólag a tudomány önnön legitimációs folyamatai illetve funkciói mentén tapasztalunk. A legitimációs

narratívákon túl a tudományok párbeszédének problémája egy hermeneutikai értelmezéssel zárul. Ebben egyrészt egymásba kapcsolódik a tudomány kutatási és kulturális gyakorlata, másrészt előtérbe kerül a megértő kommunikáció azon formája, amelyben az elismerési eljárások a megértés formáival társulnak.

Az előbbieket folytatásaként a következő tanulmányban az interdiszciplinaritás problémája kerül a középpontba, pontosabban az az igény, amely a modern értelemben elhatárolt diszciplínák zártágát kívánja meghaladni. A szerző ennek kapcsán külön pontosítja a diszciplinaritás kereteit felszámoló megközelítési módok mögött húzódó különbségeket úgy az inter-, mint a multidiszciplinaritást illetően, ezek ugyanis az interpretatív viszonyulás interközpontúságát helyezik előtérbe. Az interpretációs formák különbözőségének jelenléte ugyanakkor arra is rámutat, hogy e folyamatokat elsősorban nem annyira a hatékonyság elvén szerveződő kommunikáció juttatja érvényre, mint sokkal inkább a megértésen alapuló kommunikáció.

A filozófiai hermeneutika felől elgondolt kommunikációs folyamatok társadalmi-jogi vonatkozása kerül bővebb kifejtésre *Az applikáció mint jogképződés* című tanulmányban. „Az absztrakt jogszabály általánossága és a konkrét tett egyedisége között” húzódó interpretáció ugyanis a kommunikációnak ugyancsak a nyitott és interpretatív módon szerveződő formáira reflektál. A szerző a jogi hermeneutika applikációja kapcsán az E. Betti és H.-G. Gadamer között lefolyt vita nézőpontjait ismerteti. A hermeneutikai applikáció sajátosságai révén rámutat arra, hogy ennek gyakorlata nem egy múltbéli törvény eredeti értelmének felfedésében, illetve az annak megfelelő alkalmazásban áll, valamint arra is, hogy a jogi, illetve a történeti értelmezés alapvetően nem különbözik el egymástól. A kommunikáció törvényben rögzített formája kapcsán a problémafelvetés itt ugyancsak a zártág és általánosság kérdése felől van elgondolva egy olyan gyakorlati (tapasztalati) példán keresztül, mely a megértő kommunikáció formáit a társadalmi-kommunikatív folyamatokban is szemlélteti.

A kommunikációs médiumokat egyesítő új média közege a megértő kommunikáció kirajzolódásában

egy további vonatkozási pontot képvisel. E témakörhöz kapcsolódva a soron következő tanulmány a megértő kommunikációt érvényre juttató hermeneutikai szituációt próbálja feltárni „az értelmezés-megértés-alkalmazás egységeként felvázolható lét- és értelem-történés folyamatában”. A média mint nyitott értelmező szituáció itt alapvetően hermeneutikai szituációként határozódik meg azáltal, hogy a virtualizálódási folyamat a valóság tapasztalati formáit is kiterjeszti. A megértő kommunikáció szempontjából a szerző kiemeli, hogy az érintettség és bevontság közösségi formái mindezzel egy időben felülírják a lineáris logika mentén szerveződő kommunikációs formákat, a mediális közösségek pedig interpretatív közösségekként körvonalazódnak. Az új média, a nyilvánosság dimenzióját is megsokszorozza, ezekben a közegekben pedig a globális kommunikáció mentén sajátos értékrendek formálódnak.

A Valóságépítő virtualitás c. tanulmányban a szerző a megértő kommunikáció problémáját a virtualitás és valóság közti, egymással látszólagosan szemben álló viszony kifejtésében gondolja tovább. A folyamatosan aktualizálódó virtualitás kapcsán pontosításra kerül, hogy ez utóbbi csupán technológiacentrikus jellegéből kifolyólag nem választható le a természeti valóságban formálódó tapasztalatoktól. A kommunikáció közege és annak természete ezen a ponton a virtualitás közegeiben fellelhető összefüggési módokat háttérben válik elgondolhatóvá. A virtualitás problémáját a szerző továbbá metafizikai, valamint hozzáférhetőségi/viszonyulási kérdéskörökhöz kapcsolja, ezáltal pedig a közvetítettség felszámolhatatlanságára világít rá. A közvetítettséget pedig éppen a kommunikáció folyamatai hozzák felszínre a maguk közegeiben.

Az emberi kommunikáció sajátossága alapvetően a közösségépítő jellegében válik létfontosságúvá. Kérdéses ugyanakkor, hogy ez a jelleg mennyiben merülhet ki a kommunikáció magas szinten technicizált, funkcionálisan értendő formájában. A hatékonyság elvén szerveződő interakciók, akárcsak az integrációt elősegítő szervezett kommunikációs formák a gyakorlati tapasztalatban ugyanis olyan hiányérzeti állapotokat „termelnek ki”, melyek az

integráció és a szótértés határoltságára/határaitra irányítják rá a figyelmet.

Hogy e hiányérzet hogyan kapcsolódik a megkülönböztetés képességéhez, a virtualitás, a határok és a megértő kommunikáció fogalmaihoz, azt főként az utolsó négy tanulmány közti párbeszéd mutatja

meg. A szövegek közti kapcsolódási pontok egyúttal azt is felfedik, hogy a szerzőnek a kommunikációval kapcsolatos elgondolásait valójában a megértés kultúrájának a filozófiai hermeneutikában gyökerező koncepciója motiválja.

Incze E. Rebeka

Identitáspolitikák és/vagy politikai közösség

*Identitás, konfliktus, politikai közösség. Szerk. Ungvári Zrínyi Imre.
Pro Philosophia Kiadó, Egyetemi Műhely Kiadó, Kvár 2016. 324 old.*

A Pro Philosophia Kiadó Műhely sorozatának 30. köteteként múlt év elején napvilágot látott kiadvány a 2015. október 24-én, azonos címmel megrendezésre került 5. Alkalmazott Etikai Konferencián elhangzott előadások tanulmányra szerkesztett változatait tartalmazza.

A transzdiszciplináris konferencia arra hívta fel résztvevőit, majd nyomában a kötet szerzőit, hogy szenteljenek figyelmet azoknak a kihívásoknak, amelyek általában a közösséget és sajátosan a politikai közösséget korunkban érik. A már jó ideje egyre inkább és egyre több területen globalizálódó világban melyek (lehetnek) a politikai közösség elsődleges intézményes keretei? A több helyen ismét megerősödni látszó, de anélkül is a modernitás óta legnagyobb stabilitást mutató nemzetállami struktúrák? Az egységesülés irányában elindult, de gyakran megtorpanó és számos összhangtalanságtól terhelt Európai Unió transznacionális intézményrendszere? Egyáltalán a globalizálódott piac, a globalizálódó média vagy éppenséggel az egyre szélesebb tömegeket érintő migráció kihívásaival képesek-e megküzdeni – és ha igen, hogyan – azok az állami és nemzetek feletti intézményes struktúrák, amelyek számos esetben impulzusokat adtak ezeknek a folyamatoknak a beindításához?

A konferenciát – és a konferenciasorozatot – szervező Ungvári Zrínyi Imre *A közösségproblematika perspektívái* címmel írt előszavában a témakör problématerképének árnyalt vázlata mellett

kontextualizálja és ismerteti a kötetben szereplő tanulmányokat, mintegy meglőlegezve a későbbi recenziók dolgát.

A kötet anyaga három tematikus egységre oszlik, az elsöben szereplő három szöveg a politikai közösség koncepcióit érintő elméleti kérdéseket feszeget, a másodikban található hat írás a vallási és a politikai közösségek sokrétű viszonyrendszerének különféle aspektusait vizsgálja, míg a harmadikban további három olyan szöveg kapott helyet, amelyek a multikulturalizmusnak, a politikai közösségnek és az identitás kérdéseinek az összefüggéseit elemzik.

Az első tematikus tömb nyitótanulmányát – mely az *Állam és polgári társadalom: kölcsönös fenyegetettség? Hegel mint a kortárs társadalom bírálója* címet viseli – Losonczi Alpár tollából olvashatjuk, aki Hegel *Jogfilozófiájából* emel ki figyelemre méltó gondolatokat a kortárs társadalom bírálatának lehetséges megalapozásához. Losonczi „*egyfelől* az egyénközötti szerződést mint paradigmát, amely az interindividuális relációkat artikulálja, *másfelől* a »centrális«, aggregált »társadalmi« szerződés fogalmát, amelyet a szervezettség kitágított fogalma takar” (21.) állítja egymás mellé, és aláhúzza a modern közösségek életében ezek ko-konstitutív szerepét. A sokrétű polgári viszonyainkat szabályozó piac és az intézményrendszerben is tárgyiasuló állami centralitás kölcsönös meghatározottsága magába foglalja mondktető korrumpálódásának a veszélyét.